

Kotikielen Seuran satavuotisjuhla

Satavuotiaita suomenkielisiä tieteellisiä seuroja on maassamme vielä toistaiseksi vähän. Kun Kotikielen Seura viime maaliskuussa saavutti tämän iän, tapaus vaati juhlintaa.

Historiaansa seura valaisi Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran käsikirjoitusarkistoon pystytetyllä satavuotisnäyttelyllä, jonka olivat suunnitelleet maisterit Marja Lehtinen ja Pirkko Nuolijärvi. Esillä oli mm. seuran perustamista ja alkuaikojen toimintaa dokumentoivaa aineistoa, seuran julkaisuja sekä sen esimiesten ja jäsenten kirjallista tuotantoa. Näyttelyn avajaisnat lausui 10. maaliskuuta SKS:n hallituksen puheenjohtaja professori Pertti Virtaranta, ja näyttelyä selosti avajaisiin kutsutuille vieraille Kotikielen Seuran esimies professori Terho Itkonen. Näyttely oli auki toukokuun loppuun saakka, ja siihen kävi tutustumassa noin 300 henkeä. — Seuran historia on saanut pysyvämmänkin muodon: tässä Virittäjän vihkossa on toisen varasimiehen dosentti Heikki Paunosen laatima satavuotishistoriikki.

13. maaliskuuta Kotikielen Seura osoitti kunnioitusta seuran edesmenneille esimiehille ja kunniajäsenille laskemalla heidän haudoilleen seppeleet. Helsingissä kävivät Hietaniemen ja Kulosaaren hautausmailla seuran johtokunnan jäsenet, muualla Suomessa olevia kunniavai-

najien leposijoja muistivat seuran jäsenet ja eräät yhteisöt.

Satavuotisjuhlaansa Kotikielen Seura vietti Säätytalossa normaalina vuosikokouspäivänään, sunnuntaina 14. maaliskuuta, joka on maamme ensimmäisen suomen kielen professorin Matias Aleksanteri Castrénin virkaanasettamisen muistopäivä. Viran perustamisesta tuli nyt kuluneeksi 125 vuotta. Sunnuntai-iltapäivän juhlassa oli läsnä kolmattaataa henkeä, pääasiassa seuran jäseniä ja eri tieteenalojen edustajia. Juhlasalia koristivat paksut katajaköynnökset ja Eero Järnefeltin maalaama August Ahlqvistin muotokuva. Savolaisen osakunnan airuet olivat saattamassa vieraita saliin.

Juhla alkoi esimiehen tervehdyspuheella, jossa hän mm. korosti kirjasuomen jatkuvan vaalimisen tarpeellisuutta sekä yksilöllisen luovan tutkimuksen tärkeyttä. Puhe on julkaistu toisaalla tässä lehdessä. Dosentti Heikki Paunonen käsitteli juhlaesitelmässään Kotikielen Seurassa tehtyjä aloitteita. Erityisesti hän nosti esiin kolme kaukokantoista ja keskeistä ehdotusta seuran toiminnan alkuvuosilta. Mittavimmaksi hankkeeksi, mihin seura milloinkaan on ryhtynyt, Paunonen totesi kansankielen sanakirjan toimittamisen. Työ, jonka vaativuus on selvinnyt vasta vuosikymmenten päästä, lähti alkuun maisteri-

Esimies Terho Itkonen ja professori Eeva Lindén satavuotisnäyttelyn avajaisissa.

Akseli Boreniuksen ehdotuksesta v. 1877. Myös Antti Lönnbohm kannatti lämpimästi ajatusta, että seuran jäsenet keräisivät tavallisia ja oudompia sanoja murre-sanakirjaa varten. Hanke oli kesken, kun Lauri Hakulinen puhui Kotikielen Seuran 50-vuotisjuhlassa tuon »suomalaisuuden muistomerkin» valmistelutöistä, ja se on kesken vieläkin, joskin sen loppuun saattaminen on tänä vuonna entisestään varmistunut. Siirtyihän sanakirjatyö juuri seuran satavuotisjuhlan kynnyksellä valtion perustaman Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen tehtäväksi.

Samoihin aikoihin kuin sanakirjahanke näyttää Lönnbohmin aloitteesta saaneen virikkeen myös laajamittainen paikannimien keruu. Vuoden 1882 maaliskuussa oli Aukusti Forsman (A. V. Koskimies) puolestaan tehnyt ehdotuksen »kie-

lellisten julkaisimien» toimittamisesta seuren vuosikokouksiksi. Tästä saivat alkunsa ensin kaksi albumi-Virittäjää, sitten aikakauslehti Virittäjä, jonka vuosikerrat sisältävät nyt jo noin 27 000 sivua.

Kotikielen Seura sai juhlaansa useita tervehdyksiä. Ensimmäiseksi esitti kansleri Mikko Juva tieteellisten seurojen ja Helsingin yliopiston tervehdyksen. Opetusministeriön tervehdyksen toi juhlaan korkeakouluneuvos Markku Linna ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran ja Suomen Kielen Seuran tervehdyksen professori Lauri Honko. Emakeele Selts ja Keele ja Kirjanduse Instituut olivat lähettäneet seuralle onnitelujensa lisäksi arvokkaat kirjalahjat, Kalevipoegin ja Wiedemannin sanakirjan, jotka toi perille Helsingin yliopiston entinen viron kielen lehtori Helga Laanpere Tallinnasta. Heimokansan tervehdys sai yleisöltä kiitokseksi runsaat kättentaputukset. Lämpimästi seuraa tervehti myös Svenska litteratursällskapet i Finland professori Lars Huldénin välityksellä. — Monet laitokset, yhdistykset ja seurat sekä yksityiset Kotikielen Seuran ystävät niin Suomesta kuin ulkomailtakin olivat lähettäneet onnitelusahkeita ja -adresseja. Nämä tervehdykset luettiin juhlaillallisella.

Päiväjuhlan parasta antia oli taiteilija Ritva Ahosen lausuntaesitys, joka runovalikoimaltaankin sopi tilaisuuteen erityisen hyvin. Se alkoi nykypäivistä Paavo Haavikon ja Eeva-Liisa Mannerin runoilla, jatkui Lauri Viidan, P. Mustapään ja Lauri Viljasen tuotannolla; sitten takauduttiin Eino Leinon ja Otto Mannisen säkeisiin ja lopuksi päädyttiin A. Oksasen satuttaviin sanoihin:

Milloinhan sulavi Suomi,
Milloin Suomessa syämet,
Konsahan kevät tulevi,
Konsa hanget lähtenevi
Suomen poikien povista,
Verestä viluisen kansan!

Musiikkipuolta juhlassa edustivat pianistit Inkeri Siukonen-Kuosma ja Kauko Kuosma sekä viulutaiteilija Leena Siu-

Juhlavuosis kokouksessa valitut kotimaiset kunniajäs enet akateemikko Lauri Posti, akateemikko Kustaa Vilkuna ja professori Veikko Ruoppila sekä kunniaesimieheksi korotettu professori Lauri Hakulinen.

konen-Penttilä kauniisti toteutetuilla Schubert- ja Sibelius-ohjelmillaan. Kuorolaulua esitti Kauli Kallioniemen johtama Suomen Laulu; mahtavasti kajahtivat niin A. Oksasen sanoihin sävelletty Suomen valta kuin Paciuksen Suomen laulukiin. Kahden ja puolen tunnin mittainen juhla päättyi yleisön ja kuoron yhteiseen Maamme-lauluun. Mutta juhlapäivä ei päättynyt vielä tähän.

Päiväjuhljan päättyttyä kokoontui Katajanokan Kasinoon liki 90 henkeä Kotikielen Seuran jäseniä ja heidän puolisoitaan juhlaillalliselle. Tilaisuudessa osoitettiin huomiota erityisesti seuran merkikimiehille. Päivällä pidetyssä juhluvuosis kokouksessa oli Kotikielen Seuraan päätetty kutsua kolme ulkomaista ja kolme kotimaista kunniajäsentä: akateemikko Paul Ariste Tartosta, akateemikko György Lakó Budapestista ja professori Julius Mägist Lundista sekä akateemikko Lauri

Posti, professori Veikko Ruoppila ja akateemikko Kustaa Vilkuna Helsingistä. Kaikki kotimaiset kunniajäs enet olivat olleet päiväjuhlassa vastaanottamassa kunniajäsenkirjaansa. Lisäksi juhlassa oli annettu seuran kunniajäsenelle professori Lauri Hakuliselle kunniaesimiehen arvo ja sen merkiksi iso nuija, Säkkipjärven miehen tekemä »konepuusta, jota ei tunne tuhmat miehet», eli hämäläisestä visasta.

Illallisella oli puheiden aika. Ensimmäiseksi piti dosentti Eero Kiviniemi hauskan puheen uusille kotimaisille kunniajäsenille. Yleisön nostaa käsiään huomattiin, että lähes jokainen salissa istuva oli saanut nauttia heidän opetustaan. Puhuja totesi myös vastavalittujen kunniajäsenten tehneen pitkäaikaisen työn seuran ja koko kansallisen kulttuurimme hyväksi.

Apulaisprofessori Seppo Suhonen puhui ulkomaisille kunniajäsenille kuvaten

heidän tieteellisiä ansioitaan, luonnettaan ja vapaa-ajan harrastuksiaan. Hän muistutti mieliin akateemikko Paul Aristen poikkeuksellisen laajan kielitaidon sekä hänen loistavan uransa erityisesti vatjan kielen tutkijana. »Paul Aristen satoisa työ on aina muistettava, kun kysytään, miksi Neuvosto-Viro on maailman johtavia fenougristiikan keskuksia.» Akateemikko György Lakón ystävällisyys suomalaisia kohtaan ja ruostumaton suomen kielen taito olivat kaikkien läsnäolijain tiedossa. Hänen julkaisunsa ja toimintansa ovat välittäneet toisaalta suomalaisille, toisaalta unkarilaisille kuvaa sukulaiskansojen kulttuurista ja näiden maiden sivistyksen historiasta. Professori Julius Mägisten täydellisen suomen kielen taidon Suhonen uskoi olevan peräisin niiltä ajoilta, jolloin hänen asuintoverinaan Helsingissä oli Lauri Hakulinen. Mägisten tuotannosta Suhonen mainitsi lukuisat Virittäjässä julkaistut artikkelit, suomalais-virolaisen sanakirjan sekä Vermlannin suomesta tehdyt tutkimukset, joiden puhuja huomautti edustavan oivallisesti myös Kotikielen Seuran pyrintöihin kuuluvaa murteen tutkimusta. Puheen jälkeen kohotettiin malja seuran uusille koti- ja ulkomaisille kunniajäsenille.

Maisteri Esko Koivusalo puhui seuran aiemmin valituille kunniajäsenille. Seuran kunniaesimieheksi juuri korotetussa professori Lauri Hakulisessa ovat mahtimiehen merkit olleet nähtävissä jo opiskeluaikana. Hänen tutkijantyönsä on ollut suoralinjaista ja tulokset mittavia. Parhaaksi hänen tiedetään valmistelevan uutta laitosta teoksestaan Suomen kielen rakenne ja kehitys, ja sen hyväksi hän käytti myös tämän juhlapäivän illan. Professori Eeva Lindénin puhuja totesi aina olleen Kotikielen Seuran pyrkimysten esimerkillinen edistäjä. Hän on ollut ansiokas seuran kuukausikokousten esitelmäsihteerinä ja Virittäjän avustaja, mutta erityisesti on muistettava hänen elämäntyötään antaumuksellisenä ja selkeäsanaisena yliopiston opettajana. Professori Ruben Nirvin tutkijantaipaleelta Koivusalo nosti esiin

Kiihtelysvaaran suursanaston keruun ja vertaansa vailla olevat onomasiologiset tutkimukset. »Kunniajäsenemme Nirvin tuotannolle on ominaista henkevyys, innostava tuoreus, jonka pohjana on kielen ja kieliyhenteisön syvä tuntemus», sanoi Koivusalo ja toivotti professori Nirvin uutterana jatkuvalla työllä parhainta menestystä.

Akateemikko Kustaa Viikuna kiitti Kotikielen Seuraa kaikkien kunniajäsenen puolesta ja toi samalla perille lämpimät terveiset seuran 50-vuotisjuhlasta. Hän oli nyt läsnä olleista ainoa, joka oli ollut mukana seuran juhlaillallisilla 50 vuotta sitten. Viikuna muisteli tuota juhlaa pitkään, toivotti sitten seuralle hyvää jatkoa ja antoi nuorimpien paikalla olleiden tehtäväksi tervehdyksen viennin seuran 150-vuotisjuhlaan.

Illan ehdittyä pitemmälle muistettiin myös seuran nykyistä esimiestä. Varaesimies Heikki Paunosen kerrottua seuran juhliin perinteisesti liittyvästä kunnianosoituksesta, joka tätä ennen on tullut August Ahlqvistin ja E. N. Setälän osaksi, ottivat ensimmäinen varaesimies Eero Kiviniemi ja maisteri Esko Koivusalo seuran esimiehyyttä kymmenen vuotta hoitaneen Terho Itkosen kultatuoliin ja kantoivat häntä pitkin salia orkesterin säestäessä ja yleisön osoittaessa suosiotaan. Muukin illallisväki pääsi pian tämän jälkeen keskilattialle orkesterin alettua soittaa tanssimusiikkia.

Merkkipäivänsä aikoihin Kotikielen Seura sai runsaasti julkistakin huomiota. 10. maaliskuuta laski posti- ja lennätinhallitus seuran juhluvuoden kunniaksi liikkeelle 80 pennin erikoispostimerkin, jonka kuva-aiheena on suomen murrekartta. Merkin on piirtänyt taiteilija Eeva Oivo. Myös joukkoviestimet antoivat ohjelma-aikaa ja palstatilaa Kotikielen Seuralle. Viikkoa ennen satavuotisjuhlaa apulaisprofessori Paavo Pulkkinen kertoi radiossa seuran vaiheista ja merkityksestä. 14. maaliskuuta haastateltiin seuran esimiestä radion Kielikorva-ohjelmassa, ja samana päivänä professori Pertti

Virtaranta kertoi tutkimusmatkoistaan Mainostelevisioon »Erikoistoimitus»-ohjelmassa. Suomen Kuvalehti julkaisi seuran kunniajäsenen R. E. Nirvin haastattelun ja omisti seuran juhlalle ja pyrkimyksille myös saman numeronsa pääkirjoituksen ja »Kieliuurto»-sivun.

Juhlan kahta puolta oli sekä pääkaupungin että maakuntien lehdissä runsaasti artikkeleita toisaalta Kotikielen Seurasta ja sen historiasta, toisaalta seuran harrastus- ja toimialoilta, mm. murteen ja nimistön tutkimuksesta, kielenhuollosta ja äidinkielen opetuksesta sekä suomen kielen kehityksestä sadan vuoden aikana. Artikkeleita oli kaikkiaan puolen sataa, useimmat kotikielenseuralaisten kirjoittamia. Seuran tiedotusrynnäköä hoitivat taitavasti maisterit Tapani Lehtinen, Liisa Nyberg ja Risto Haarala.

Kotikielen Seura valmisti juhlanga yhteydessä kielitieteellistä puuhaa myös yleisölle. Postipankin kanssa julistettiin valtakunnallinen puhuttelutapojen tallennuskilpailu, jonka kysymykset olivat maaliskuun puolivälissä Oma Markka-lehdessä. Kilpailun laativat Eero Kiviniemi ja Raija Lehtinen, mutta idean sen järjestämiseksi sai Heikki Paunonen tutustuaan seurassa tästä aiheesta aiemmin käytyihin keskusteluihin. Kilpailu herätti yllättävän laajaa huomiota, ja muiden muassa siihen ottivat osaa kouluhallituksen suosituksesta erilaiset oppilaitokset ympäri maan. Kilpailuun tuli määräaikaan mennessä peräti 30 845 vastausta, jotka kaikki ovat samalla arvokasta tutkimusaineistoa. Jo tähän mennessä on käynyt ilmi, että aineisto valaisee monipuolisesti Suomessa parhaillaan tapahtuvaa puhuttelutapojen murrosta. Postipankki lahjoitti kilpailuun runsaat palkinnot. Tuhannen markan pääpalkinto osui huhtikuussa pidetyssä arvonnassa 13-vuotiaalle ranualaiselle koulutyölle Pirkko Kärnäälle.

Helsingin Sanomien kanssa Kotikielen Seura julisti 14. maaliskuuta Helsingin slangin keruukilpailun. Aloitteen kilpailun järjestämiseksi teki Heikki Paunonen. Johtamansa työryhmän kanssa (maisterit

Outi Honkasalo, Riitta Matilainen ja Merja Sorsakivi) hän huolehti myös kilpailun suunnittelusta ja käytännön toteutuksesta. Kilpailu sai jo muutamassa päivässä odottamattoman suuren suosion. Kaikkiaan siihen otti osaa yli 200 henkeä, ja kun kilpailu-aika oli huhtikuun lopussa päättynyt, oli vastauksiksi kertynyt lähes 50 000 sanatietaa Helsingin slangia eri vuosikymmeniltä, lisäksi runoja, lauluja ja pakinoita. Kilpailun voitti myllypurolainen Periviidan perhe noin 2 000 sanatieta sisältäneellä kokoelmallaan.

Merkkivuotenaan Kotikielen Seura toimittaa kaksi juhlakirjaa. Toinen on noin 300-sivuinen kielenhuoltoantologia, joka pohjautuu Virittäjän oikeakielisyyso-sastossa ja »Kielemme käytäntö» -osastossa vuosikymmenien mittaan julkaistuihin kirjoituksiin. Toinen on valikoima Helsingin Suomalaisen Alkeisopiston oppilaiden 1870-luvulla keräämiä murrenäyteitä. Kolmas juhlajulkaisu, seuran nuoren väen toimittama, Virittäjän albumiperinnettä jatkava »Kielitieteellisiä lehtiä», ilmestyi toukokuussa Suomi-sarjassa. Julkaisu on omistettu professori Lauri Hakuliselle, ja se käytiin huovuttamassa hänelle 17. toukokuuta.

Seuran oman aikakauslehden, juhlanvuottaan viettävän Virittäjän 80. vuosikerran ensimmäinen vihko ilmestyi juhlan kunniaksi juuri seuran satavuotispäivänä. Myös vuoden toinen Virittäjä oli seuran satavuotistaipaleelle omistettu niin kuin tämäkin vihko.

Dosentti Heikki Paunonen luonnehti juhlaesitelmässään Kotikielen Seuraa aloitteiden seuraksi. Hän viittasi siihen, että monet seurassa esiin tulleet ehdotukset ovat myöhemmin johtaneet toteutukseen, ja teki lopulta merkittävän ehdotuksen, joka tulkoon tässä perusteluineen kirjatuksi Paunosen omin sanoin:

Tarkoitin tällä laajan deskriptiivis-normatiivisen suomen kieliopin aikaansaamista. Näihin asti on meillä ollut käytäntönä se, että kielioppien laatiminen on ollut yhden tutkijan työtä. Niin oli seuramme ensimmäisen esimiehen August Ahlqvistin keskenräiseksi jäänyt Suomen kielen rakennus,

niin oli hänen seuraajansa Arvid Genetzin Suomen kielioppi, niin Genetzin seuraajan Eemil Nestor Setälän Suomen kielen lauseoppi ja Suomen kielioppi, ja samoin ovat olleet eräät uudemmatkin suomen kieliopin esitykset.

Nykyisin kieliopin eri osa-alueiden tutkimusmenetelmät ovat kuitenkin jo siinä määrin eriytyneet, että yhden tutkijan voi olla vaikea hallita riittävän asiantuntevasti kaikkia lohkoja. Niinpä esimerkiksi parhaillaan Tallinnassa tekeillä oleva suuri viron kielioppi on jaettu usean työryhmän osaksi. Jos kielioppiin halutaan sisällyttää lisäksi normatiivisia kannanottoja, on niiden välttämättä perustuttava useamman tutkijan yhteiseen harkintaan.

En kuvittelekaan, että Kotikielen Seura voisi ottaa tällaisen suuryrityksen toteuttaakseen. Mutta aivan kuten kansankielen sanakirja-asiansa seura voisi jälleen toimia aloitteentekijänä. Uuden kieliopin valmistelua edistäisi suoranaisesti jo sekin, että seura ryhtyisi omassa piirissään entistä innokkaammin harrastamaan kieleemme rakenteen selvittelyä. Siten saisi arvoisensa jatkon sata vuotta sitten alkuun pantu työ, jonka tavoitteena on äidinkielemme rakenteen entistä tarkempi kuvaaminen, sen entistä selvempi ymmärtäminen.

Kuten huomataan, Kotikielen Seuran sadas toimintavuosi on silmännähtävästi lisännyt sen jäsenistön aloitteikkuutta, ja tämä puolestaan on kantanut jo hedelmääkin. Mikäpä olisi rohkaisevampi merkki seuran lähtiessä uudelle satavuotistaipaleelle!

Raija Lehtinen